1.1. Ravinin Adaleti

Dürüst ve güvenilir olmayan birine gündelik hayatımızda inanmaz, söylediklerini pek dikkate almayız. Güvenmediğimiz birine kıymetli bir eşyamızı emanet etmeyiz. Yalan söyleme alışkanlığı olan birinin aktardığı bir haberi ciddiye almayız.

Peygamber Efendimizin hadisleri bütün Müslümanlar için en kıymetli hazine değerindedir. Bu nedenle hadisleri aktaran insanların, sözüne güvenilir kişiler olması zorunludur.

Peki, kimin sözüne güvenebiliriz? Hangi özelliklere sahip kişiler "güvenilir" kabul edilebilir?

Hadis âlimleri bir ravinin güvenilir kabul edilebilmesi için kimlik ve kişilik bakımından beş özelliğe sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir:

a. Müslüman olmak: Müslüman olmayan birinin Resul-i Ekrem Efendimiz ve dinimiz hakkında aktardığı bir bilgi geçerli kabul edilmez.

b. Akıllı olmak: Akıl sağlığı yerinde olmayan birinin nasıl şahitliği geçerli değilse, hadis rivayeti de geçerli değildir. Bu nedenle hadis aktaran kişi mutlaka akıl sağlığı yerinde biri olmalıdır.

c. Büluğa ermiş olmak: Küçük çocukların hadis rivayeti geçersizdir. Hadis nakledebilmesi için ravinin büluğ yaşına gelmiş olması gerekir.

d. Fasık (günahkar) olmamak: Büyük günahlar işleyen, iyi tarafları ile değil daha ziyade kötülükleri ile tanınan kimseler güven vermezler. Bu kimselerin Peygamberimizin hadislerini aktarırken dürüst davranacakları kuşkuludur. Bu nedenle aktardıkları hadisler kabul edilmemiştir.

e. Mürüvvet sahibi (saygın) olmak: Yaşadıkları toplumun değer yargılarını bilen ve dikkate alan kişiler, etraflarında saygın bireyler olarak kabul edilirler. Hadis ravisi, içinde yaşadığı toplumda saygıdeğer biri olmalıdır. Mesela sokaklarda serserilik yapan, ölçüsüz davranışları ile etrafına rahatsızlık veren kişiler hadis rivayeti konusunda da yetkin/ehil kabul edilmezler.

YORUMLAYALIM

“Ey iman edenler! Eğer fasıkın (günahkarın) biri size bir haber getirecek olursa onu iyice araştırın. Yoksa bilmeden insanları incitir, sonra da yaptığınıza pişman olursunuz.”

(Hucurât suresi, 6. ayet.)

Bir bilgi ya da haber aktaran birinin kişilik özelliklerini dikkate almak neden gereklidir? Bu ayet doğrultusunda düşünelim.

TARTIŞALIM

Haccâc b. Yûsuf (v. 95/714), zalim lakabıyla bilinen bir Emevî valisiydi. Küçük yaşlarda Kur'an-ı Kerim'i ezberlemişti. Aralarında Enes b. Mâlik'in de bulunduğu bazı sahabilerden hadis öğrenmişti.

Ancak Haccâc'ın rivayet ettiği hadisler kabul edilmemiş, terk edilmiştir. Neden? Tartışınız.

BİLGİ KUTUSU

Ravide bulunması gereken adalet ve zabt sıfatlarını zedeleyerek onun cerh edilmesine yol açan on kusura “metâin-i aşere” denir.

Bu beş şart Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i şerifler ışığında belirlenmiştir. Bu şartların hepsi bir arada **“adalet”** terimi ile ifade edilir. Bu beş şarta sahip ravi adalet sahibi **(adil)** ravi kabul edilir, kimlik ve kişilik özellikleri bakımından hadis rivayet etmesi uygundur. Bu şartlardan biri ya da bir kaçı eksik olursa o zaman ravi, “adalet” özelliğini kaybetmiş olur. Adalet özelliğine sahip olmayan raviden hadis alınmaz.

Adaleti etkileyen kusurlar şiddetliden hafife doğru şöyle sıralanabilir:

a) Yalancılık: Bir ravinin hadis rivayetinde yalancılığı, bir başka deyişle hadis uydurduğu tespit edilirse, bir daha o raviden hadis alınmaz. Yalancılık, en ağır tenkid sebebidir.

b) Yalancılıkla itham: Bir ravi günlük hayatında yalancılığı bilinen biriyse yine kusurlu kabul edilir. Gündelik hayatında yalan söyleyen birisinin Peygamberimizin hadisleri konusunda da gevşek ve ihmalkâr davranması mümkündür. Bu nedenle bu kişilerden de asla hadis alınmaz.

c) Fasık olmak: Büyük günah işleyen, iyi taraflarından ziyade kötülükleri ile bilinen kişiler fasık kabul edilir. Fasık olmak adalet vasfını zedeler.

d) Meçhul olmak: Hadis nakleden kişi tanınmayan birisi ise ya da güvenilir olup olmadığına dair bilgi mevcut değilse meçhul olarak tarif edilir. Meçhul olmak da adaleti zedeleyen bir kusurdur.

e) Bid'atçi olmak: Resulullah zamanında dinde olmayan bir uygulamayı dine sokan kişiler ehl-i bid'at kabul edilir. Bid'atçiler, uydurdukları ve propagandasını yaptıkları görüşleri yaymak için hadis uydurabilmişlerdir. Bu nedenle görüşünün propagandasını yapan bid'atçiler adalet vasfı bakımından kusurlu kabul edilir.

DEĞERLENDİRELİM

İbn Lehîa (v. 174/790), kitapları yandığı için tenkid edilmiş bir ravidir. Bu nedenle senedinde İbn Lehîa'nın olduğu hadisler sahih kabul edilmemiştir.

Bu örnek, hadis tenkidinin hangi başlığı kapsamındadır? Hadisçilerin bu yaklaşımını değerlendiriniz.

Ravinin güvenilir olma şartları